

Avrupa Solu Partisi (ASP) Üzerine*

Erkin ÖZALP
İlhami ALKAN
Nazım GÜVELOĞLU

Giriş

AB Çalışma Grubu olarak, önümüzdeki dönemde, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkiler, AB'nin genişleme süreci ve AB Anayasası gibi başlıklarda kapsamlı raporlar hazırlamayı planlıyoruz. Ancak, bu ilk raporumuzda, Avrupa'daki tüm sol parti ve hareketler gibi Türkiye solunu da yakından ilgilendiren¹ güncel bir gelişme üzerinde yoğunlaşmakta yarar gördük.

Kuruluş kongresini bu yılın 8-9 Mayıs tarihlerinde İtalya'nın Roma kentinde toplayan Avrupa Solu Partisi (kendi kısaltmasıyla "Avrupa Solu" ya da "AS"; bu raporda "ASP" kısaltması kullanılacak), AB üyesi olan ve olmayan ülkelerden 15 partiyi bir araya getirirken², sol harekette yeni bir bölünmenin yolunu açtı.

Avrupa solunun geleceğinde ASP'nin tam olarak nereye oturacağını ve sol içi ayrışma sürecinin ne şekilde tamamlanacağını öngörmek için henüz erken. Buna karşın, Avrupa solunun iç tartışmalarına ilişkin olarak konum belirlemenin ve bu tartışmalara katılmanın tam zamanı. Türkiye AB üyesi olsa da olmasa da (sol Meclis'in bu konudaki yaklaşımı açıktır ve AB üyeliğine karşı çıkmaktadır), Türkiye solu Avrupa solunun da bir parçasıdır ve Avrupa solunun geleceğini ilgilendiren tartışmaların dışında kalamaz.

* Sol Meclis, AB Çalışma Grubu, AB İzleme Raporu (Ağustos 2004)

¹ Bu rapor hazırlanırken Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin (ÖDP) ASP'ye gözlemci olarak katılmak için başvuruda bulunacağı açıklandı.

² Slovakya Komünist Partisi'nin üyelikten gözlemcilik statüsüne geçmesiyle birlikte bu sayı 14'e düştü.

“Yeni Bir Avrupa Soluna Doğru” mu?

Kate Hudson’un 2000 yılında yayımlanan ve yukarıdaki başlığı (“Yeni Bir Avrupa Soluna Doğru mu?”) alt başlık olarak kullandığı kitabında³, geçtiğimiz Mayıs ayında kurulan Avrupa Solu Partisi’nin temel gövdesini oluşturan Demokratik Sosyalizm Partisi (PDS-Almanya), Komünist Yeniden Kuruluş Partisi (KYKP-İtalya) ve Fransız Komünist Partisi başta olmak üzere, Rusya dahil eski sosyalist ülkelerde ve Batı Avrupa’da radikal sol ve komünist partilerin, 1989 yılında doruğa çıkan “tarihin sonu”, “sosyalizmin iflası” ve “kapitalizmin sürekliliği” iddialarına karşın, on yıl gibi kısa sayılabilecek bir süre sonrasında yeniden politika sahnesine dönmelerinin ve hatta kimi ülkelerde iktidar alternatifi bile olabilmelerinin nedenlerini inceliyor.

Dünya kapitalizminin, İkinci Dünya Savaşı sonrasında içinde bulunduğu krizin derinliği ve aşılammışlığı, kendilerini 1990’lı yılların başında ikirciksiz biçimde kapitalizme teslim eden sosyal demokrat ve reformist solun da krizine dönüşürken, insanlığın kapitalizmden daha iyi bir sistem yaratabileceğini savunan marksistlerin iktidar arayışlarına artık pek de gülünüp geçilmiyor.

9 Mayıs 2004’te Roma’da kurulan ASP’nin, esas olarak, kapitalizmin içinde bulunduğu kriz ve bu krizin sola yarattığı olanakları değerlendirme amacıyla, sosyal demokrat ve reformist solun özellikle son 10 yılda boşalttığı ideolojik alanı doldurma temelinde “Avrupa siyaset sahnesinde” bir yer edinmeye çalıştığı söylenebilir.

Avrupa kapitalizmi “sosyal” yanlarını tasfiye ederken, Avrupa’nın sosyal demokrat partileri de “sosyal devlet” politikaları ile özdeşleşmiş olan “sol” kimliklerinden arınıyor. İngiltere’deki “Üçüncü Yol” örneğinde açıkça gözlenebildiği üzere, geleneksel anlamda “sosyal demokrat” olarak bilinen ilkelerin yerine neoliberalizmin ilkeleri yerleştiriliyor. Buna paralel olarak, sosyal demokrat partilerin sendikalarla, dolayısıyla da işçi sınıfıyla, bir düzeyde kurmuş olduğu örgütsel ve ideolojik bağlar zayıflıyor ve bu partilerin sahip olduğu kırık dökük “sınıf” söylemi, yerini kimlik ve kültüre dayalı söylemlere bırakıyor. Sovyetler Birliği’nin dağılmasından da destek alan bu yönelim, burjuva hegemonyasının sınıf bilincini geriletecek bir biçimde kurulmasına yaramış olması nedeniyle komünistler açısından olumsuz bir gelişme olmakla birlikte, sosyal demokrat partilerin sınıf söylemli siyaseti bırakmaları nedeniyle yine komünistler açısından birtakım olanaklar yaratıyor. Ama bu olanakları değerlendirmek için sınıfsal kimlikten vazgeçildiğinde, daha doğrusu orta katmanların desteğini alma kaygısı işçi sınıfının tarihsel çıkarlarını temsil etme kaygısının önüne geçmeye başladığında, sosyal demokrasinin bıraktığı boşluk, komünist partileri yutmaya başlıyor.

³ Hudson, Kate, European Communism since 1989. Towards a New European Left?, Macmillan: London and New York, 2000

Bu konudaki tipik örneklerden biri, Almanya'daki Demokratik Sosyalizm Partisi (PDS). Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin (DAC) iktidar partisinin mirasçısı olan PDS, bugün de, bir "Doğu Alman" partisi olma kimliğini koruyor. Aynı zamanda federal parlamento seçimlerindeki ülke barajı olan yüzde 5 seviyesi civarında oy alan PDS, Doğu'daki bazı eyaletlerde hükümet ortağı durumunda. Ve en son Avrupa Parlamentosu seçimlerinde, PDS'nin hükümet ortağı olduğu eyaletlerdeki oylarının hem oranı hem de sayısı azaldı. Dahası, içinde PDS'nin de bulunduğu koalisyon hükümetleri, uyguladıkları "reform" politikaları nedeniyle kitlesel protesto gösterilerinin hedefi haline gelebiliyor. Buna karşın, iktidarda olmadığı eyaletlerde PDS'nin oy oranları yükseldi.

PDS, seçim döneminde, "serbest piyasa ekonomisi"ni mutlak bir ilke haline getiren AB Anayasası'na karşı çıkmıştı. AB'ye mesafeli yaklaşımın, partinin ülke genelindeki oy oranının yüzde 6'ya çıkarmasında da pay sahibi olduğu düşünülebilir. Ancak seçimlerin hemen ardından, PDS yöneticileri, AB Anayasası'nı benimseyecekleri yönünde açıklamalar yapmaya başladı.

ASP'nin bir diğer önemli kurucu partisi olan Fransız Komünist Partisi (FKP) de, 1980'li yıllardan bu yana, bir hayli sağa kaymış durumda. Bunun sonuçları arasında, Avrupa'nın en güçlü troçkist hareketinin ortaya çıkışı da bulunuyor.

ASP'nin Kuruluş Süreci

ASP, AB'nin Maastricht Anlaşması çerçevesinde Avrupa Parlamentosu içinde politika yapmak üzere kurulmuş bir parti. AB'nin "Avrupa partilerinin" kuruluş ve çalışma esaslarını düzenleyen 4 Kasım 2003 tarihli talimatnamesine göre, Avrupa partileri, serbest pazar ekonomisi esas ve işleyişinin geliştirilmesi dahil, Avrupa Birliği'nin temel amaçlarına hizmet etmek üzere kurulabilecekler ve Avrupa Parlamentosu'nun onayıyla parlamento seçimleri öncesinde mali yardım alabilecekler (bu miktar ASP için yaklaşık 8.2 milyon euro ve sağlanacak olan paranın yüzde 15'i üye partilere eşit olarak, geri kalan yüzde 85'lik kısım ise bu partilerin Avrupa Parlamentosu'ndaki milletvekillerinin sayısı ile orantılı olarak dağıtılacak).

ASP'nin bu parayı hedeflediği elbette bir "örgüt sırrı" değil! Bilindiği üzere, "partinin en geç 9 Mayıs'ta kurulması gerektiğinin" altı defalarca çizilmişti. Bu açıdan, ASP'nin politik değil "mali" bir oluşum olduğu da ileri sürülebilir.

Burjuva partilerinin sahip oldukları mali olanaklar karşısında sol partilerin çok gereksindikleri açık olan söz konusu mali desteği hedeflemiş olmaları ilk bakışta anlaşılabilir gibi görünse de, AB'nin bu kadar saf olabileceği düşünülmemelidir.

Yukarıda anılan talimatnamenin 7. maddesine göre, Avrupa partileri, bu mali yardımı, kendilerini oluşturan ulusal partilerin hiçbir faaliyetlerinde doğrudan ve dolaylı olarak kullanamazlar. Ayrıca, mali yardımın AB'nin kuruluş ilke ve felsefesinin benimsenmesi ve daha da yaygınlaştırılması amacıyla kullanılmaması halinde, Avrupa Parlamentosu'nun mali yardımı kesme yetkisi bulunmaktadır. Bir başka deyişle, Avrupa partileri söz konusu mali yardımı ancak AB'nin kapitalist işleyişinin ve emperyalist yayılmacılığının sözcülüğünü yapmaları karşılığında alabilecekler, dahası, bu partilerin tüzük ve propaganda dahil her türlü faaliyetleri ve harcamaları, Avrupa Parlamentosu'nun sıkı kontrolünde olacaktır.

AB'nin hedefi belli: Avrupa ölçeğinde faaliyet gösteren ve "AB normlarına bağlı" partilerin güçlenmesini sağlayarak, ulusal ölçekte faaliyet gösteren ve Avrupa emperyalizminin planlarına çomak sokan partilerin etkisini azaltmak.

Mali yardım alma kaygısı ASP'nin kuruluşunda önemli bir rol oynamış olsa da, bu partinin kuruluşu yalnızca söz konusu kaygıyla açıklanamaz; çünkü bunu almanın başka yolları da bulunabilirdi. Nitekim, bu doğrultuda öneriler de yapıldı... Sadece AB'den para almak için gerekli koşulları sağlayan bir "Avrupa partisi"ni kağıt üzerinde kurmak ve bu partiye siyasal misyon yüklememek mümkündü. AB üyesi ülkelerin komünist ve solcu partileri ile AB üyesi olmayan bazı ülkelerin partilerini bir araya getiren GUE/NGL (Avrupa Birleşik Solu/Kuzey Yeşil Solu), AB'nin istediği biçimsel koşulları (belirli sayıdaki üye partilerin Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ya da kendi ülkelerindeki seçimlerde belirli oy oranlarına ya da milletvekili sayılarına ulaşmış olmaları) kolaylıkla sağlayabilecek güce sahip.

Ancak ASP'nin kuruculuğuna soyunan partiler, bu vesileyle, Avrupa sol hareketi içindeki geleneksel komünist partilerin ağırlığından kurtulmak istediler.

İki hedefleri birden vardı: Birincisi, özellikle Yunanistan ve Portekiz Komünist Partilerinin liberal yönelimler karşısında oluşturdukları direnci etkisizleştirmek, ikincisi, AKEL (Emekçi Halkın İlerici Partisi/Kıbrıs) ve Bohemya ve Moravya Komünist Partisi (BMKP-Çek Cumhuriyeti)⁴ gibi AB konusunda iç tartışmalar da yaşayan partileri kendi saflarına çekmek...

Nitekim, Yunanistan'ın liberal solcuları ile feminist ve çevrecilerinin bir ittifakı olan Synaspismos'un (SYN) çağrısıyla yapılan ilk toplantılara Yunanistan Komünist Partisi (KKE) davet edilmemişti!

Meselenin yalnızca para olmadığı, Roma'daki kuruluş kongresinde daha bir

⁴ Bu partiler şu anda ASP toplantılarına gözlemci olarak katılıyor.

belirginlik kazandı. “Stalinizm” ve Küba ile ilgili olarak, Avrupa’nın en güçlü komünist partilerinden biri olan BMKP’nin dışlanması pahasına alınan net tavırlar, Avrupalı emperyalistlerin de takdir edeceği “hakiki” bir Avrupa partisinin kurulmakta olduğunu gösteriyordu.

PDS, FKP, Komünist Yeniden Kuruluş Partisi ve SYN, Haziran ayındaki Avrupa Parlamentosu seçimlerinin beklenmesi yönündeki önerileri geri çevirirken, Roma’da gerçekleştirilen kuruluş kongresinde, tüzük tartışmaları sırasında, BMKP’nin önce değişiklik taleplerinin görüşülmesi doğrultusundaki önerisini bile reddettiler. Tüzük taslağının bir bütün olarak oylanmasını dayattılar. Henüz bir “iç hukuk” şekillenmemişken...

ASP’nin Siyasal Çizgisi

ASP, “geleneksel” marksizm ile ideolojik ve tarihsel bir bağ kurmayı kesin olarak reddederken, “küreselleşme karşıtı” olarak tanımlanan kuruluş ve hareketlerle, feminist ve çevreci hareketlerle birlikte olmayı, onlardan öğrenmeyi ve onlarla birlikte bir “anti-kapitalist” Avrupa kurmayı istediğini vurguluyor. Bir başka deyişle, “demokratik ve alternatif solun kapitalizme üstün gelmek için giriştikleri eylemleri desteklemek” gibi, ideolojik açıdan bulanık bir söylemle, başta söz edilen Avrupa siyasetine yeniden dönüş olanaklarını değerlendirmeyi hedefliyor.

Alternatif küreselleşmeci hareketin neoliberalizm eleştirilerini tekrar eden ASP, sıra somut politikalara geldiğinde neredeyse hiçbir şey söylemiyor. Örneğin, “özelleştirme” kavramı ASP Manifestosu’nda yalnızca bir kez ve o da nesnel bir durum saptaması yaparken kullanılırken, kamulaştırmadan hiç söz edilmiyor. Eğitim ve sağlık gibi temel kamu hizmetlerinin eşit ve parasız olarak sunulması, ASP’nin taahhütleri arasında yer almıyor.

Aslında bu açıdan ASP’nin bir “yenilik” getirdiği söylenebilir; çünkü örneğin “Euro-komünistler”, eskiden kendilerine yöneltilebilecek pek çok eleştiriye karşın, ideolojik açıdan “bulanık” olmakla eleştirilmeyi hak etmiyorlardı. Oysa “bir şemsiye olmama, kendisi için var olma” savlarına karşın, hem kendisini oluşturan partilerin temel ideolojik farklılıkları hem de anti-kapitalist bir Avrupa’nın ne olacağının ve nasıl gerçekleştirileceğinin belirsiz olması nedeniyle, ASP’nin eski reformist solun ve Euro-komünistlerin bir devamı olarak bile görülemeyeceği söylenebilir. ASP, bu kesimler içerisinde halihazırda var olan neoliberal yönelimli dinamik için bir sıçrama tahtası işlevi görmeye hazırlanıyor.

Avrupa Anayasası tartışmalarına ilişkin olarak, üye partilerin farklı görüşlere sahip oldukları vurgulanıyor; bir başka deyişle, ASP üyesi olabilmek için, piyasacıların

hazırladığı anayasa taslağını reddetmek gerekmiyor! Buna karşın, söz konusu taslağı “emperyalistlerin ve sermaye sahiplerinin çıkarlarını gözettiği için” reddedenler, “20. yüzyılın geleneksel yolu”nu temsil ettikleri için dışarıda bırakılıyorlar.

İşin ilginç yanı, ASP’nin, tam da AB üyesi ülkelerde AB’ye yönelik kuşku arttığı ve AB karşıtlığının toplumsal karşılık bulmaya başladığı bir dönemde, AB’ci bir çizgiye yönelmesi.

Örneğin, son Avrupa Parlamentosu seçimlerinde AB karşıtı bir çizgi izleyen KKE oy oranını yüzde 8.67’den yüzde 9.38’e yükseltirken, AB yanlısı SYN’nin oy oranı yüzde 5.16’dan yüzde 4.12’ye düştü.

Kuzey Avrupa ülkelerinde AB karşıtı muhalefetin çok daha güçlü olduğunu eklemekte yarar var. Örneğin, İsveç’in AB’den ayrılmasını savunan ve seçimlerde de bunun propagandasını yapan Sol Parti’nin çevrecilerle ve diğer AB karşıtlarıyla kurduğu ittifak, Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy oranını yüzde 8.4’ten yaklaşık olarak yüzde 12’ye yükseltmeyi başardı.

Örgüt Modeli Olarak ASP

ASP’ye yöneltilebilecek bir başka eleştiri de, bu partinin yalnızca ideolojik açıdan değil örgütsel açıdan da muğlak olduğu ve bu nedenle “parti örgütlenmesi” kavramının aşınmasında yeni bir adım oluşturabileceğidir. ASP, AB düzenlemeleri uyarınca, bir Avrupa partisi olarak, ulusal parti örgütlerinden ve onların kararlarından bağımsız bir şekilde var olmaktadır (tabii bu durum ASP’nin “her şeyden” bağımsız olduğu şeklinde anlaşılmalıdır; AB yasaları uyarınca ASP, Avrupa Parlamentosu’na ve AB’nin “liberal demokrasi idealine” bağlanmak zorundadır!).

Bir başka deyişle, ASP ne bir parti ne de bir tür “enternasyonal”dir. ASP, aynı idealleri paylaşmayan, aralarında önemli ideolojik farklar bulunan partilerin, esas olarak AB’den mali yardım almak amacıyla oluşturdukları, bunu yaparken de Avrupa’da ve özellikle de eski sosyalist ülkelerde emekçilerin yeniden yükselişe geçen muhalefetine sosyalist ya da gerçekleştirilebilir hedefler sunmayan, esas olarak Avrupa Birliği’nin emekçi kitleler arasındaki meşruiyetinin artması amacına hizmet edecek bir “oluşum” olarak Brüksel’e kaydolmuş görünmektedir.

Süreç Henüz Tamamlanmadı

Önümüzdeki dönemde, hem ASP’yi oluşturan partilerin içindeki tartışmalar (örneğin, İtalya’nın Komünist Yeniden Kuruluş Partisi, ASP’ye katılma kararını çok zayıf bir oy çokluğuyla alabilmişti), hem de ASP’ye katılmayan partilerin içindeki

tartışmalar (örneğin, Avrupa Parlamentosu seçimlerinde yüzde 20'nin üzerinde oy alarak Çek Cumhuriyeti'nin ikinci büyük partisi haline gelen BMKP içinde AB yanlısı kanat ASP üyeliğini savunuyor) sürecek.

Avrupa solunun ayrışma sürecinin sağlıklı sonuçlar üretilip üretmeyeceğini söylemek için de henüz erken sayılabilir.

Ancak bazı gerçeklerin altı çizilmeli: Avrupa'daki ve eski sosyalist ülkelerdeki sol yükseliş yeni bir hayal kırıklığı ile sonuçlanmamalıdır. 1989 sonrasında solun dünyada her anlamda kaybettiği güç ve prestijin tamiri ve sosyalizmin "pratikte" yeniden kapitalizmin alternatifi olabilmesi için önümüzde bir fırsat bulunmaktadır. Bu fırsat, "halkın" sol politikalara ilgisiz olduğu ve "gerçekçilik" iddialarıyla solun temel değerlerinden taviz verilerek değil, aksine, kamuculuk ve eşitlik gibi değerlerinin öne çıkartılmasıyla değerlendirilebilir.

Avrupa'da solun, özellikle 1980'lerde ve 1990'larda esas olarak "orta sınıfların" desteğine talip olması, Avrupa emekçileri ile yoksullarının sırtlarını sola, yüzlerini bu talepleri sömüren aşırı sağa dönmeleriyle sonuçlanmıştı (benzer bir sürecin, farklı nedenleri de içermekle birlikte Türkiye'de de yaşandığı gözlemlenebilir). Solun, Avrupa Birliği'nin "düzeltilebilirliği" iddiasıyla esas olarak "AB'nin ipine daha sıkı sarılması" anlamına gelecek bir programla emekçi kitlelerin ve yoksulların karşısına çıkması, yalnızca siyasi bir intihar olmayacak, aynı zamanda, özellikle yoksulların AB'ye eleştirel yaklaşan aşırı sağ partilere destek vermeleriyle de sonuçlanabilecektir. Son Avrupa Parlamentosu seçimleri bu tehlikenin açık işaretlerini vermiştir.

Avrupa Birliği'nin merkezi organ ve kurumlarının yetkilerinin giderek artması, Avrupa ölçeğindeki sol mücadeleye yeni olanaklar sağlamak bir yana, halkların karar alma süreçlerine müdahalede bulunmasını giderek zorlaştırmaktadır.

Avrupa'nın bütünleşmesi doğrultusunda atılan her yeni adım, para birliği örneğinde olduğu gibi, Avrupa halkları açısından daha fazla "kemer sıkma", daha az sosyal güvenlik, geri kalmış ülke ve bölgelere daha az mali destek ve iktisadi açıdan zayıf ülkelerin karar alma süreçlerindeki etkilerinin azalması anlamına gelmektedir. Tüm bunlar, aynı zamanda, başta yeni ve aday ülkeler olmak üzere, Avrupa ülkelerindeki AB karşıtı muhalefetin güç kazanmasının zeminini oluşturmaktadır.

Üye ve aday üye ülkelerdeki sol hareketler, AB karşıtı mücadeleye öncülük etmeyi başaramazlarsa, AB karşıtlığının ırkçı/faşizan bir kimlik kazanmasının da sorumlusu olacaklardır.

Diğer yandan, Avrupa solu içinde, ASP'nin řu anda temsil etmekte olduğu eğilimlerin dışında kalan gúçlü geleneksel sol partilerin de bulunması ve bu partilerin, Yunanistan örneğinde görüldüğu üzere, AB'ciliğin karşısına sol değerleri çıkararak toplumsal ölçekte de başarıya ulaşabilmeleri, gelecek için umut kaynağıdır.

Solun geleceđi, AB'cilikte değil, AB'yle mücadeleledir.